

Asia: VN/13702/2024

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi kansaneläkelain muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi kansaneläkelain muuttamisesta (VN/13702/2024)

Sosiaali- ja terveysministeriö on pyytänyt Eläketurvakeskukselta lausuntoa kansaneläkelakia koskevasta muutosesityksestä, joka perustuu vuosille 2025 – 2028 vahvistettuun julkisen talouden suunnitelmaan ja esityksellä tavoitellaan 38 miljoonan euron valtiontalouden säästöjä vuodesta 2025 alkaen.

Esityksessä ehdotetaan kansaneläkelakia muutettavaksi siten, että kansaneläkkeet laskettaisiin jatkossa EU:n sosiaaliturva-asetuksen 883/2004 mukaisena vähimmäisetuutena EU-tuomioistuimen oikeuskäytännön mukaisesti. Suomen asumisaikana otettaisiin huomion myös muissa EU-valtioissa täyttyneet vakuutuskaudet ja kansaneläkkeeseen vaikuttavina eläketuloina huomioitaisiin Suomesta ja ulkomailta maksettavien eläketulojen tosiasiallinen määrä. Koska vakiintuneen käsityksen mukaan vähimmäisetuuksia ei tarvitse maksaa toisessa EU-maassa asuvalle henkilölle, kansaneläkelakia edotetaan muutettavaksi siten, että kansaneläkettä maksettaisiin vain Suomessa asuville henkilöille. Ehdotus koskee kansaneläkelain mukaisia vanhuus- ja työkyvyttömyyseläkkeitä. Ehdotuksen on arvioitu koskevan 24 342 ulkomailta asuvaa kansaneläkkeen saajaa.

Ehdotuksen mukaan myös noin 32 000 Suomessa asuvan kansaneläkkeen saajan eläkkeet tulisi laskea uudelleen, jos heidän eläkkeensä on laskettu EU:n sosiaaliturva-asetuksen mukaisesti.

Eläketurvakeskuksen kanta

Eläketurvakeskus lausuu esityksestä siltä osin, kun se voi vaikuttaa työeläkejärjestelmän toimeenpanoon ja kustannuksiin sekä Eläketurvakeskuksen tehtäviin, työmääriin ja kustannuksiin.

Eläketurvakeskus toteaa, että esityksellä ei ole vaikutusta Suomen työeläkkeiden määräytymiseen tai maksamiseen toisiin maihin. Jos henkilö on ollut vakuutettuna kahdessa tai useammassa EU-maassa, työeläkkeet lasketaan jatkossakin EU:n sosiaaliturva-asetuksen 883/2004 III osaston 5 luvun mukaisesti kansallisen lainsäädännön mukaisesti ja pro rata -eläkkeenä, joista suurempi myönnetään. Suomen työeläkelainsäädännön perusteella karttunut työeläke myös maksetaan rajoituksetta henkilön asuinmaasta riippumatta.

Työeläkejärjestelmä ja kansaneläkejärjestelmä muodostavat Suomen eläkejärjestelmän kokonaisuuden. Vaikka järjestelmät perustuvat erillisiin lain-säädäntökokonaisuuksiin ja työeläkkeiden sekä kansaneläkkeiden määräytyminen poikkeavat toisistaan, on järjestelmien välillä yhteistyötä ja vakiintunutta työnjakoa, erityisesti suhteessa kustannustehokkaaseen tiedonvaihtoon toisten EU-maiden kanssa. Eläketurvakeskus pitää hyvin tärkeänä toimivan yhteistyön jatkumista Kansaneläkelaitoksen ja työeläkejärjestelmän välillä.

Koneellisessa olosuhdemuutostietoliikenteessä välitetään tietoa eläkkeen maksamisaikana henkilön asuinmaan ja eläkkeen maksajamaan välillä. Tietoja on vaihdettu Ruotsin Försäkringskassanin (FK) sekä Suomessa Eläketurvakeskuksen ja Kansaneläkelaitoksen välillä vuodesta 2001 lähtien. Tietojen vaihto Norjan (NAV) kanssa alkoi maaliskuussa 2006. Vuodesta 2017 lähtien on saatu myös Saksassa asuvien Suomesta työeläkettä tai työ- ja kansaneläkettä saavien olosuhdemuutostietoja. Olosuhdemuutostiedot tarkoittavat osoitetietojen ja siviilisäädyn muutoksia sekä kuolintietoja. Edellä mainittujen tietojen ajantasainen vaihtaminen on erittäin tärkeää työeläkkeiden toimeenpanon kannalta. Ajantasaisella maiden välisellä tiedonvaihdolla on pystytty välttämään eläkkeiden maksamista koskevia virhetilanteita, joita muutoin olisi voinut syntyä niiden maiden kanssa, joihin Suomesta eniten maksetaan eläkkeitä. Tiedonvaihto Suomessa on perustunut Eläketurvakeskuksen ja Kansaneläkelaitoksen välisiin sopimusjärjestelyihin, joiden perusteella Kansaneläkelaitos on kuukausittain tehnyt kyselyaineistot Eläketurvakeskuksen puolesta. Koska esityksen perusteella kansaneläkkeiden maksaminen toisiin EU-maihin lakkaisi, niin oletettavasti olosuhdemuutoksia koskevan tiedonvaihdon merkitys Kansaneläkelaitoksen toimeenpanossa ei välttämättä jatkossa olisi enää yhtä keskeinen kuin työeläkejärjestelmässä. Eläketurvakeskuksen ja työeläkejärjestelmän toimeenpanon näkökulmasta tämä tiedonvaihto tulee kuitenkin pystyä myös jatkossa turvaamaan.

EU-maiden sosiaaliturvaviranomaiset vaihtavat tietoja sähköisen EESSI-järjestelmän kautta. EESSI perustuu EU:n sosiaaliturva-asetusten säännöksiin ja velvoittaa kaikkia EU-maita. Suomessa eri toimijoiden välillä EESSI-järjestelmästä aiheutuvien kustannusten jakoperusteet määräytyvät ns. EESSI-lain (Laki sosiaaliturvajärjestelmien yhteensovittamisesta) mukaisesti. Valtaosan EESSI:n kustannuksista vastaavat Eläketurvakeskus (yli 50 %) ja Kansaneläkelaitos (yli 40 %) muiden sosiaaliturvasektorin toimijoiden

osuuksien ollessa huomattavasti vähäisempiä. Esityksen perusteella Kansaneläkelaitoksen EESSI-sanomaliikenne eläkesektorilla tulisi vähentymään, koska kansaneläkkeitä ei jatkossa enää maksettaisi toisiin EU-maihin. Eläketurvakeskus pitää tärkeänä, että esityksen mukaisista muutoksista ei aiheudu EESSI-järjestelmän kustannustenjaon osalta lisää taloudellista raskautusta työeläkejärjestelmälle.

EESSI-järjestelmän yhteistyötä ja muuta kansainvälistä yhteistyötä tehdään EU-maiden, Pohjoismaiden ja komission kesken eri työryhmissä. Suomella on ollut eläkesektorilla EESSI:n kehitystyössä ja eri maiden yhdyslaitosten välisessä yhteistyössä hyvät vaikutusmahdollisuudet, koska Suomesta on ollut kahden eläkejärjestelmän toimijoiden asiantuntemus edustettuna. Eläketurvakeskuksen mielestä on tärkeää, että kansainvälisessä yhteistyössä myös jatkossa Suomen painoarvo säilyy hyvänä ja ehdotetuilla muutoksilla ei ole tähän heikentävää vaikutusta.

Esityksessä on todettu, että myös Suomessa asuvien kansaneläkkeen saajien maksussa olevat eläkkeet tullaan laskemaan uudelleen EU:n sosiaaliturva-asetuksen mukaisena vähimmäisetuutena. Kansaneläkelaitoksen tilastotietojen perusteella uudelleenlaskenta voisi koskea noin 32 000 Suomessa asuvaa kansaneläkkeen saajaa. Vähimmäisetuuden laskentaa koskevat asiat otettaisiin maksussa olevissa kansaneläkkeissä huomioon sitä mukaa, kun kansaneläke tulisi tarkistettavaksi. Riippuen eläkkeensaajan yksilöllisestä tilanteesta kansaneläkkeen määrä voi joko nousta tai laskea. Vähimmäisetuutena lasketun kansaneläkkeen määrä riippuu kussakin tapauksessa tosiasiallisesti täyttyneiden vakuutuskausien ja maksussa olevien eläketulojen määrästä. Uudelleen laskentaa koskevia päätöksiä varten on hankittava tietoja vakuutuskausista ja eläkkeeseen vaikuttavista tuloista toisista EU-maista. Esityksessä on arvioitu tämän merkitsevän lisätyötä Kansaneläkelaitokselle. Eläketurvakeskus toimii EU-eläkehakemusten käsittelyssä EESSI-lain 9 §:n ja Eläketurvakeskuksesta annetun lain 2 §:n 2 momentin 4 kohdan mukaisena yhteyslaitoksena. Eläketurvakeskus myös muodostaa Suomen työeläkejärjestelmän P5000 vakuutuskausitodistuksen. Eläketurvakeskuksen ja Kansaneläkelaitoksen välisen vakiintuneen työnjaon mukaan tietojen pyytäminen toisista EU-maista Suomessa asuvien henkilöiden osalta on kulkenut Eläketurvakeskuksen kautta. Esityksessä ei ole todettu, onko tarkoituksena kansaneläkkeiden tarkistusten osalta tietojen pyytäminen Eläketurvakeskuksen kautta ja tarvitaanko tarkistettavia kansaneläkkeitä varten henkilölle myös uusi Suomen työeläkejärjestelmän vakuutuskausitodistus. Jos näin on tarkoitus menetellä, tästä aiheutuu mahdollisesti lisätyötä Eläketurvakeskukselle. Eläketurvakeskus näkee tarpeelliseksi, että tältä osin käytännön toimintatavoista sovitaan Eläketurvakeskuksen ja Kansaneläkelaitoksen välillä mahdollisimman pian.

Levander Minna

Eläketurvakeskus - Lausunto on käsitelty Eläketurvakeskuksen johtoryhmässä 1.8.2024. Lausunnon ovat allekirjoittaneet johtaja Karoliina Kiuru ja osastopäällikkö Maijaliisa Takanen.